

prostora ukvarja s tem, kako zagotoviti čim več proračunskega denarja za prevode slovenskih znanstvenih besedil v različne tuje jezike. Če bo to doseženo, bo tudi mogočni bronasti kip Stanislava Škrabca na Aleji zaslužnih domoljubov in ene domoljubke v Novi Gorici nekoliko boljše volje.

Zoran Božič

Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko, zoran.bozic@ung.si

SLOVENŠČINA SAMOUMEVNA

A res velika večina tako samoumevno jemlje slovenščino, da misli, da se bo tudi čisto sama od sebe razvijala? Torej brez da bi jo z rabo na vseh področjih delovanja uporabljali in s tem tudi zavestno razvijali? Tako lahko o jeziku misli le tisti, ki njem nič ne razmišlja in posledično do njega tudi nima nobenega odnosa. Po navadi za tisto, do česar nimamo odnosa, prostodušno rečemo, da nam za tisto preprosto ni mar. Vendar v primeru slovenščine nihče tega ne more ali noče reči. Z lastnim jezikom namreč smo tako nezavedno kot zavestno povezani, oboje, le mera enega in drugega je lahko tudi zelo različna. In ne vem, zakaj se mi vsiljuje malo hudobna povezava med to »samoumevnostjo« in »ogroženostjo«. Besedo ogroženost kot očitek namreč pogosto uporabljajo tisti, ki slovenščino sprejemajo kot samoumevnost, ki se bo kot nekaj vnaprej danega kar sama obdržala, tudi brez redne polnofunkcijske rabe, ki je sicer osnovni pogoj za normalen vsestranski jezikovni razvoja.

Zadnje mesece se je v pisanjih in govorjenjih o slovenskem jeziku kot učnem jeziku v visokošolskih javnih zavodih pokazalo, da se zaradi praktične nuje po doseganju cilja, tj. med drugim v težnji po čimprejšnji uveljavitvi na novo spremenjenega člena o učnem jeziku v noveli Zakona o visokem šolstvu, poljudno in poljubno meša pojme in pojave kot so razvoj slovenščine kot strokovnega in znanstvenega jezika, razvijanje večjezičnosti, širjenje lektoratov slovenščine po svetu in nujna digitalizacija in sploh tehnologizacija slovenščine. Te pojave se postavlja glede na trenutni namen pisca ali govorca v različna medsebojna razmerja in na bolj ali manj poudarjena mesta.

Pogosto se čisto normalno rabo slovenščine v vseh položajih razglša že za zaviralno večjezičnosti, razvoj slovenščine se enači kar s širjenjem lektoratov po svetu ali pa celo z digitalizacijo in tehnologizacijo slovenščine.

Bistveni del slovenskega knjižnega jezika je učni jezik na vseh stopnjah izobraževanja. Učni jezik zajema in krepi tudi našo jezikovno polnofunkcionalnost. Slovensko strokovno oz. znanstveno izrazje na vseh področjih je znak tudi samoniklega razumevanja in opredeljevanja raziskovalnih vsebin. Slednje je bistveno za dobre učbenike na vseh stopnjah izobraževanja in za

terminološke slovarje. Vsi intelektualni dosežki in presežki naroda se namreč najbolj prefinjeno in v vseh izrazijskih niansah lahko izrazijo ravno v slovenščini. Vsestransko razvita slovenščina torej omogoča dobro jezikovno znanje posameznika in hkrati je temeljna zasnova za vse njegovo nadaljnje učenje jezikov. Dobro znanje lastnega jezika je tako vsekakor prispevek k večjezičnosti. In samo polnofunkcijska slovenščina je tudi enakovreden jezik prevajanja, in samo takšna slovenščina je lahko tudi enakovreden jezik evropske večjezičnosti.

S postopnim krnjenjem ali celo ukinjanjem slovenščine na fakultetah in z nepremišljenim angleženjem silimo v polpismenost. Tako bodo naši študenti sčasoma lahko večjezično polpismeni, tj. polpismeni v več jezikih. Ne bodo solidno ali dobro obvladovali lastnega jezika, kvečjemu do iste stopnje bodo prišli z znanjem tujega jezika, tj. angleščine. In kaj nam potem pomagajo vsa spoznanja, da k vsemu nadaljnjemu jezikovnemu razvoju posameznika največ pripomore ravno prvotna pismenost v lastnem jeziku.

Že več kot desetletje naraščujoče angleženje visokega šolstva nima nobene povezave s kakovostjo vsebin predavanj na fakultetah; ali pa jo ima v smislu, da se kakovost vsebin znižuje, ker pač domači predavatelj določeno strokovno vsebino veliko bolje lahko pove in obrazloži v svojem maternem jeziku oz. slovenščini. Tu pa se zadnja desetletja že kaže še večji problem z lahko zelo dolgotrajnimi posledicami: kar naenkrat bodo celotna strokovna področja ostala brez sodobnega slovenskega strokovnega izrazja, in to v času zelo hitrega razvoja in sprememb, kar je seveda za slovensko strokovno izrazje nepopravljiva praznina. Slovenska terminologija v naravoslovnih, tehničnih, družboslovnih in humanističnih strokah ne more nastajati samodejno – prvopoklicani za njeno ustalitev in čim natančnejšo opredelitev smo ravno visokošolski predavatelji. Na nas je odgovornost, kako se bo posamezna stroka pojmovno in izrazno razvijala in širila od visokega šolanja do srednjega in osnovnega. In stalno je treba razvijati najvišjo stopnjo strokovnega jezika – to je znanstveni diskurz v slovenščini. Koliko visokošolskih učbenikov je bilo v zadnjih desetih letih napisanih v slovenščini? To bi bil pomenljiv podatek.

Vedno bolj mlačen odnos visokošolske politike do slovenščine kot edinega uzakonjenega učnega jezika se prenaša tudi na študente. Slab zgled, ki se trenutno nudi študirajoči in sploh šolajoči mladini, vodi v neko večinsko vseenost v smislu »Pa naj se že zmenijo, kaj bi radi« ali »Meni je vseeno, slovenščina ali angleščina«.

In medtem ko eni v lastnem jeziku ugotavljamo opazno krnjenje strokovne slovenščine na vseh stopnjah šolanja, začeni na najvišji, in to poskušamo popraviti, drugi nonšalanto pripominjajo, da pa so slovenski lektorati po svetu uspešni. Nam bo torej po njihovem razmišljanju v lastni državi čez kakšno desetletje ali dve dovolj že slovenščina na nivoju drugega jezika, tj. tistega osnovnega jezika, ki ga zdaj poučujejo naši lektorji po svetu? Takšno komentiranje ali zgolj namigovanje meji že na nesramnost in sarkazem, zlasti pa kaže na prelahkoten odnos do trenutnega statusa slovenščine v visokem šolstvu, ki je po mnenju vsaj dela slovenskih razumnikov, tj. tistih z odnosom do lastnega jezika, že zaskrbljujoč.

Širjenje lektoratov slovenskega jezika po svetu je seveda zelo pozitivna in koristna pot širjenja jezika, kulture in vedenja o nas sploh, hkrati pa se moramo zavedati, da v teh primerih govorimo o učenju slovenščine kot drugega oz. tujega jezika. Pri nekaterih izbrancih znanje slovenščine tudi krepko preraste status zgolj tujega jezika in ti so za nas še posebna pridobitev v smislu trajnejših medjezikovnih in medkulturnih stikov, katerih rezultat so med drugim tudi dobri prevodi idr.

Zadnja tri desetletja je spremstveni pojav vseh področij tudi digitalizacija. Vendar za vse že obstoječe korpuse, tako tiste splošne kot specializirane, je bistveno, da kar naprej nastajajo nova slovenska besedila vseh žanrov in zvrsti. Ampak brez novih jezikovnih vsebin je tudi digitalizacija lahko sama sebi namen. Torej digitalizacija slovenščine brez rabe in razvoja slovenščine seveda ni smiselna. Malo zmoti dejstvo, da si največji zagovorniki nujne nadaljnje digitalizacije slovenščine po drugi strani dovolijo, da se osrednji slovenski besedilni korpus Gigafida že od začetka leta 2011 ni niti vsebinsko niti kako drugače posodobil.

Za sklep. Šteje samoumevna raba slovenščine, medtem ko je zgolj sklicevanje na samoumevnost slovenščine le (samo)zavajanje in bežanje pred dejanskim stanjem; že iz izkušenj namreč lahko vemo, da je samoumevnost lahko zelo varljiva, ker jo prepogosto zlorablamo kot izgovor za vsebine, s katerimi se nam ne ljubi posebej ukvarjati.

Iz povedanega lahko sledi, da slovenščina sama po sebi ni oz. ne more biti samoumevna, samoumevno pa bi bilo, da bi jo povsod in vsestransko uporabljali in s tem tudi razvijali.

VIRI IN LITERATURA

Marko JESENŠEK, 2016: *Slovenski jezik v visokem šolstvu in kulturi*. ZORA 117. Maribor, Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Praha.

Monika KALIN GOLOB, Gaja ČERV, Marko STABEJ, Mojca STRITAR KUČUK, 2013: Jezikovna politika slovenskega visokega šolstva: stališča do rabe jezikov in priporočila za njeno urejanje. *Slavistična revija* 61/2, 395–412.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2013: *Moč in nemoč knjižnega jezika*. Razprave FF. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Andreja ŽELE, 2015: Do kod sežeta dejanska raba in funkcijskost slovenščine?. Hotimir TIVADAR (ur.). *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 37–42.

Andreja Žele

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, andreja.zele@ff.uni-lj.si